

Tio Konējoh īwān sērakokonētl

Silvestre Pantaleón Esteva
San Agustín Oapan, 16 enero 2003
(20 minutos, 48 segundos/2,028 tlatōhli)

ver. 2016.06.04

NOTES TO EDITOR

1. ORTHOGRAPHY

Note that Nahuatl has long and short vowels. These are in essence different sounds and represented by different letters

Short	Long
a	ā
e	ē
i	ī
o	ō
u	ū

There is one challenge for the typesetting. There are occasionally accented vowels

Short accented	Long accented as represented below	Long accented as should be represented in book
á	á	á̇
é	ē	é̇
í	ī	í̇
ó	ō	ó̇
ú	ū	ú̇

All cases in which long accented vowels that are written with a colon (á:) should be written with a macron and accent (á̇) are marked in red letters below.

2. For a discussion about how to represent the text when characters are talking to themselves, please see the English translation. The same orthography in this regard has been used in Nahuatl.

1	Sē, ōkichīw sē ōn Konējoh. Pero ontlawelita nē sentlapal.
2	Kitowa, “Tēh, ya'atsīn kinekisia nēchpanōltīsia, nē milá:, tlakwalkān <i>huerta</i> . Mm. Nō niāsneki, nō milá: notlakwal ōn, kamoxihtli. Āman, tēh, xāk ā'inōn nēchpanōltīs. ¡Xakah!”
3	Milá: tlayōwia, yōnotlālih sā ontlachīxtok nēyá ānālko, sentlapal. Kihlia, yoún, “¡ <i>Balsero!</i> ” San tsatsi hkōn, “¡ <i>Balsero!</i> ¡Āh, diki tlā niné:nekisiah ākinōn nēchpanōltīs, māsi niman nēchkwās! Ta nē ōnkah sē tepetlatl tampa, tampa nēchkwās, <i>porque</i> nō milá: nichīāwak”.
4	Ah <i>bueno</i> . Kitowa sā ōkontak Āketspalwēweh, i wāhlatok itik ātl. Kihlia, “¡Ay Tio Konējoh! ¿Tlīnōn t'neki?”
5	“Ay, ti'itasia Āketspalwēweh, nō milá: nihneki niá:s nēika. Āman ni'itowa, san nē nōnwelita ōn tepetlatl. ¡Milá: tlakwalkān, pestik! ¿Āman ā'inōn kinekis nēchpanōltīs? Māsi niman pa nēchkwās nē, di yōnikīsato. Yoún, pero tlā, nō milāk nichīāwak. <i>Porque</i> san diki sē niman nikān nēchkwās, yawa, yoún, hkōn san totoyāwis yō nochiāwisio. Nochi tlāhli konīs. Tēh, nē īpan tepetlatl māsta kipāpalōs ōn, nochiāwisio. Milá: kwaltsīn, kētla, ¡nichīāwak tēl!
6	“¿Yā kwākōn? ¿T'neki tiá:s?”
7	Kihlia, “¡Kēmah!”
8	“Tēh, kwākōn tlā milāk, tlā milāk tēl, kētla, nimitskāw..., nimitskwās, tēl. Tlā niá:s, tlā nimitspanōltīs. ¡Pero tlā yā milāk!”
9	“Kēmah. Māsi tlā yōtikīsato, 'chiá: tawa tipowetsis, nō, nō, nō sā nimischiatos. Ta niwestotos para, yoún, pa nimischiatos kine para pa tinēchkwās.”
10	“Ah ' <i>ueno</i> ,” kwelkaki Āketspalwēweh. “Tēh, kwākōn, ¡xtlako nikān notlākapan!”
11	Ōontlakōk kine ōn Konējoh. Ta yāwatitiw. Pāki.
12	' <i>Ueno</i> . Ay Āketspalwēweh, ay yō tlanemilia, “¡Ah nipolakis! Nikān n'kwās <i>mejor</i> in. Nikān n'kwās in, Konējoh. Ah nikān ma..., nikāmīhtīs para nihkwās, tlāmo xmilá: nihkwās”.
13	Ay kimati ōn Konējoh yōpēw pātsiwi īmāwān. “¡Ay, ay! ¡Mā, māka, māka tipolakis Āketspalwēweh! Nō yōnimitsilih kānōn tinēchkwās. <i>Sólo</i> , yoún. tlāmo, tēh, hkōn <i>xbueno</i> yes. Yoún, san tinē..., san nochi toyāwis noyesio, noso nochiāwisio. ¡ <i>Mejor</i> ma, ma tikīsatih! ¡Kēmah, mm, yōnimitsihlih! Pa nimischiatos, nē nō niman ninotēkas para sā tinēchkwatasi.”
14	Tēh, nōsah wāhpowetsi kine, piri yō īmetskohyo i pātsihtok.
15	Yō di, xkineki pātsiwis īmetskohyo yā kētlā ontlantok āpolaki, yaw āwa'atlan yō in Āketspalwēweh. Ah, yōkīsato, lāman, “¡Tēh, lāman lā, san nikān nāchkāw Koyoh..., Tio Konējoh!”
16	Kihlia, “¡Kāyoweh! Āman, tēl, āman hkīn xtlachia para tlahpakopa, kētla kān wāhlatok ātl, kēn wāhtemōtok. ¡Tawa hkīn xmoteketsa! Nō kine nē nontsikwīnis nē īpan tepetlatsīntli. Pa nimischiatos 'chiá: ton..., kētla, tō timokwehtlālīs para tō tipowetsis nō nē, kāmpa nō ninemis”.
17	Nē tēh, yoún, ōn notlapalōtē'atimi kine hkīn lāman ōn Āketspalwēweh para ātēmpakopa itech tetl. Ōontsikwīn Konējoh, ¡ <i>Adiós!</i> Ōyah. Niman ōyah ōn Konējoh, piri yō nē ontlamastok kāmpa tlakwās.

18	“¡Ay, ma āman, yōnēch'akayāw! Yōnēch'akayāw. Xok nihkwās. ¿Kwā āman, kēn n'chīwas? Ah, pero n'hpias kāmpa ātlīs, tēh, nepa ōn pa nihkwās pa nikā..., nikāwītekis yā <i>nocola</i> . Ikwāk ātlītos, <i>mero</i> ikwākōn nihwītekis para, xnēchitas kēn, kēnōn nihkwās, kēnōn kētla nihpolahtilīs”.
19	Ah <i>'ueno</i> . Nē hkōn kinemilitok Āitspalwēweh, yō yōyah.
20	Mm, ōkalak tōnahli lāman, ye wāhtetemōtiw, yoún, sā konistiw yā īkam..., tlā i tlasēsēya, tlā xok āk <i>huertero</i> . Yō kalakis nē, kāmpa kamowērtah, pan kamoxihtli kikwās. Pero ōpēw, ōkalak kine kitowa, tēh, lāman ōki..., ōpēw tlakwa. Sē <i>semana</i> yōkimakilih, lā milá: <i>huertero</i> yōpēw kwalāni. Āman xok, xok <i>bueno ihuerta</i> , milá:, tēh, sā yeká tetepoltik kamoxihtli, sānchiaxihtli. Nochi kiyeká:kwatiw.
21	“¿Ma ākinōn de milāk nēxtlakwālia? ¡ <i>Mejor</i> āman, nō nihnem..., jnihtlālīs sērakokonētl nē kāmpa yōnikitak, kāmpa wāhkalaki nēsi yā yōlkātsīn! Āman nikitās ā'inōnōn, ākinōnōn tlakwa nikān īpan <i>nohuerta</i> . Nihtlālīs kokonētl”.
22	Niman kitō ōkitlālīh, ōkí:chīw sēn sērakokonētl hkīn wa'apantsīn. Mm, tomāwak, yā <i>puro cera</i> .
23	Yoún, ay kitowa lā kwāk yōkí:chīw, āman x'kāwati nē, yoún, kāmpa wāhkalaki ōn Konējoh. Yō ōyah.
24	“Āman kwālkān nikwālitas. Deporsí:n de kāmpa oksepa ōwāhlah, kasis, tēh”. Mm, piri yō kimastok yā yemānki ōn, ōn <i>cera</i> . San di kinīsiwīs, pa nokāwas”.
25	Yō ōn Konējoh ōwahlatiah kitō i kalahtok tōnahli. Yō ōn <i>huertero</i> yōyah. Yōkikāhtēw ōn.
26	Dyā ¿ma āman? ¿Ma āman tlīn h'chīwa nikān?” kihlia. Yōasik nē kāmpa <i>corral</i> , wān “¿Tliá?: ¿Ā'in tawa, tlīn h'chīwa nikān? ¿Tliá: tinēxtsakwilia? ¡Man ōn! ¡Nō nikān nikalakine! ¡Xmekwani tlā t'neki, tlāmo <i>nimits.jodērōs!</i> ”
28	Tēh, xnekwania, tēl. Sapatsīn kihlia hkōn, i konistok i tlaiwa para tlakwās. Āpismiki.
29	“Ay <i>hijo</i> , tēh, āmantsīn nik..., <i>nimischingāros</i> tikitas, nō milāk nimākohtik. San sē nimitskalakilitiās noye..., nomāyēhmātsīn. ¡Eh! ¡Ta nē timotsīnkestiās!”
30	Ba, tēh, xnekwania, <i>como</i> yā san <i>cera</i> , yō, mpa nemi. Piri yō yōkwālān.
31	“Yā milá:, tēh, tlā yā milāk xtimekwānīs, pero āmantsīn nē nimitsontlakalis. Nō noyēhmā milá: kohtik.”
32	Mm, kētla ōkitlālilitiah kine lāman ōkiteloh. Pōn ōnokāw imā.
33	“¡ <i>Hijo!</i> Āman yōtinēchmākītsih. ¿Kēn ti'itowa, xtihmākāwas īn nomā? ¡Āman ki nomāpoch nihlāl..., nimitlālilīs! Tikitas di xlāman di sta nē ōtiwestito”.
34	Ki yō x'kalakili imāpoch, jnōhki nō ōnokāw! ¡Eh, lāman lā sā īxiwān!
35	“¿Ma āman īn? Āman sapa, sapa noxiyēhmā, nikitās tlā xtinēchmākāwas. Nō nimitstelesas, yoún, para, para tinēchmākāwas.”
36	Ōkimākāw. Nōsah ōkitelesak yā īxi, īxiyēhmā. Pa ōnokāw nōhki. Āman sā, sā īximāpoch.
37	“Āman lā sā noximāpoch, āman tikitas tlā diābloh mits..., di xnimistlakalis para nimi..., tinēchmākāwas. Lā yōtīnkītsih nochi nomāwān niman sē noxi. ¡Āman ki nomā, kētla noximāpoch pa yaw! ¡Yō milá: kohtik!”
38	Eh, nō x'tlālilitiw. Nōmpa ōnokāw, lāman lā sā pilkatok Konējoh. Nī xok ōtlakwah.

39	Mm. I kala[hto]k tōnahli, kitowa, “¿Ma āman, kēn n'chīwas? I kwahli xok nitlakwa, āman nikān yōnēchasik īn tlākatl. Īn sā nipilkatok”.
40	Tēh, kitowa ontlātlachixtok kine para kiāwak ki napayá: yōpanōka, kāmpa kitelotok ōn sērakokonētl. Mm, ōkontak i wāhlaw Tio Koyohweh. Mm. Ōkitsatsilih, “¿Nāchkāw, Tio Koyohweh!” Nē, mm ōnotekets Koyohweh kān, “¿Ma ā'inōnōn wāh..., nēchāhnōtsa? ¿Xa'ah ni'ita!”
41	Mm, sapa x'tsatsili, “¿Nāchkāw, Tio Koyohweh!”
42	“¿Ma ā'inōnōn? ¿Ta xni'ita kān nemi!”
43	Lāman ōnārrimārotiah kine itech corral. Sapa ōkitsatsilih ikwāk sā cerca. “¿Nāchkāw, Tio Koyohweh!”
44	“Kihlia, “¿Mani xtō nāchkāw, Tio Konējoh?”
45	Kihlia, “Kēmah”. Kihlia, “Nāchkāw nō nimitsonōtsa, ni'itowa, yoún, “¿Kwā tawa, tō t'mastok yā tō, yoún, nō nikān ōnēchkāhtiakeh īn, huerteros. Kitowa, nē..., kwalkān nēchāhmakaseh sentetl pío. Mm, tēh, nō xwel nihkwa ōn pío. Āman ni'itowa, tlā t'neki, tō mejor, tō tlakwāw motlá:tlakwal ōn, pío. Niman, tēh, ¿simi sentetl! ¿Mani nō n'tlamīs ōn? Man tēh, deporsí:n xnō xkaman n'kwa ōn pío. Tō h'mastok yā tō yō t'kwāne”.
46	“Ah ba, tēh, nō tēh, yoún,” kihlia, “nō tēh, yoún, ¿tēh, tlā yā milāk?”
47	“Oh, milá: yō, tēh, hkōn [ō]nēchihlitēhkeh, yā kitowa, tēh, kwalkān san tlanēstok wāhlās ōn huertero. ¿Ma nitlapias nikān! ¿Ma nitlapixto nikān! Mm, āman tlā t'neki tō, itō nikān xmokāwa! Tō kwalkān mopan yekos. Mm, eh, tō, tō h'tlamīs ōn, āman nō ¿kēn n'tlamīs? niman nō nipitentsīn. Ba tēh, tō, tēh, kēmah h'tlamīs”.
48	Ah ba, tēh, nō kēmah n'tlamīs tēh, yoún. ¿Māsi ta kanah ōme!”
49	“Ah 'ueno, tēh kwākōn”. Kihlia tēh, “¿Xnēchkopīnili nomāwān!”
50	Ōpēw kinkopīnilia kitowa īmāwān. Mm. Ōkikixtih. Ikwāk nāwi, nāwi, nochi yōkikixtih, pāki ōn Konējoh. “Ay, āman yōnēchkixtikeh yō nānika. ¿Āman ki tō kine, ma ni'ita tlā milá:! Tēh, ¿xkintlālahiti nōhki momāwān kāmpa ōkakalahkeh īn nō nomāwān!”
51	“Tēh, māsi”.
52	Yā iyōhlo, tēh, ōn Tio Koyohweh. ¿Piri yō kikwās pío! Mm. Tēh, kitowa, “¿Mani man kēn?”
53	Āman yō yā pitentsīn, tēh, yō ta pilkatok. Āman yō yā wēi ōn Koyohweh, ta westok, ta asitok tlāltipan itepotskohyo.
54	Ompa ōtlanēxtilih. San kwahli tlālchipāhtotsīn, yōyekok huertero. Ōkontak, kimastok kāmpa ōkikāwato. Ōkontak, “¿Ma ā'inōnōn pa nemi? Ni'ita Tio Koyohweh. ¿Ah, horita n'tlakwaltīs!”
55	Mm, kitō xkonkwi īmachīteh. Niman nēyá:, xonkalaki itik ātlahmātli kāmpa ihuerta, x'tekiti tlakōtl, sē docena. Mm, ōkitekito. Ōwāhlah. Ta kwā..., kwāhnonōstiw, yō ki..., kwāhkechpanowa tli..., tlakōtl huertero. Mm.
56	“¿Ma āman! Ah, ni..., kitō lāh tlā pío n'kwās, ¿man ta āman i tlakōtl kwāhki! ¿Man tlīn para ōn tlakōtl?” kitō Koyohweh. “¿Tlīn para ōn tlakōtl?”
57	Mm, kēwītitiw, kikwātlatlatskowa ōn Konējoh, eh diāntreh ōn Tio Koyohweh. Ta kāmpa ōkimihtih, tēh. “¿Ār[ī] īkonēw! ” Kwalāni. Ikwāk xi kimihtia, kwalāni Koyohweh,

	“Pero san de kampa nēchkakāwas in, <i>huertero</i> , n'kwās on Konējoh. ¡Kitas tlin n'chīwilis!”
58	¡Man kēn ma kíkāwa! Piri yō kwalāni on <i>huertero</i> yā yōkitlamilih iyekatsin ikamoxiw. Mm, ōkimihikeh, tēh. ¿Āman tlinon kine?
59	Mm tlā yō on nē, yō oná:tlī, oná:tlītiw on, Konējoh. Ompa nō kichiatok Āketspalin. Nō, nō kikwāsneki yā kētla ōkíkayāw. Niman kikwās tlā, yā ōkipanōltih. Āman nāniá: sē yōkimihitih. Yōkimihikeh <i>icompañero</i> , yā diki kikwās pío Koyohweh. ¿Katlih kine on pío? Piri yō, kwalāni on <i>huertero</i> .
60	Nō nēchka, sā i tiōtlak yaw. Ōkitak lāman, ta tlawēi tlakaltok Āketspalin.
61	“Eh, āman n'kwās. Xok ninowiyōnīs, kitlālīs yōnimik”.
62	Ba tēh, yō <i>como</i> tlachia, “Ey Āketspalwēwentsin, sā tlamastok. ¿Kēn ni'itōs, lāh yōmik? Niman yō, mm, tēh yōltok, san yā yōnotlamastitē'ak. Ni'itōsia yōmik tlā ta, ta, kāskawitokeh. ¿Ay, kēnōn tēh, sā āman simi xpa nātlīs tēh kampa nemi, sapa nēyá: nitemōs sē <i>lado</i> .”
63	Yō yaw nēyá:. Yō san kampa nemi, noso kamantika xātlī. Tēh, xok nopilo..., kētla xok onasi. Mm, ikwāk xāk, onātlitiwitsi. Niman sapa wāhmōstla.
64	“¿Kwākōn āman, kēn n'kwās? <i>Mejor</i> āman hkīn n'chīwas, kēn nēx..., kēn kitō <i>mejor</i> nō, <i>mejor</i> āman, nīminōtsas in āskameh, para nēchekōtoseh.”
65	Mm. Kihlia, “¡Āskatsitsintih! Ni'itowa, yōn, yō nō lāh nēchkwalānia in Konējoh. Āman kitō ta, kitōs tlā yōnimik tlā tanēchāskawitoseh. Mm. Āman ni'itō, tlā kemenōn xnēchpalēwīkān tlā, tlā, yōn, ni'ita yō, yōn, i yekotok. Noso tlā yōpanōk i ātlīs, nōmeh xtemōkān para xtlah nimikiseh. Nō nōntlatskōs para yā <i>nocola</i> para hkōn t'kwāseh. Nōmeh nō sī nīnkwāseh, kitō milá: chiāwak”.
66	Ah mani yō <i>tonto</i> Konējoh. Ōkontak. Ta kāskawitokeh nē, Konējoh [quiso decir, Koyohweh]. Āman kēmah, jeh mani yō tlā <i>nārrimārotok</i> ! San wa'a konistok.
67	“¿Man kēn ni'itōs? ¡Lāh, lāh yōmik on! Mm, ta kāskawitokeh. Xmilāk, tēh, yōmik on, san, san <i>mañoso</i> . <i>Por tal</i> kineki ompayá: ma nia. ¡Kāyoweh, xniá:s! ¡Mm, mahki!”
68	Niman sē <i>lado</i> yā yaw.
69	“¿Ey, dya nō āman kēnōn n'chīwas? ¡Ah deporsí:n xnihkwās tlakah in, mm, on Konējoh!”
70	“Mm, kēn ni'itōs lāh, lāh yōmik on Āketspalin. Ta kāskawitokeh. Ni'itōs yōmik tlā milá: ta we'a xīntok ikomiteyo. Ta xīxīntok ikomiteyo, hkōn ni'itōs lā yōmik. ¡Piri yā sā <i>hueso</i> xīntok! Āman, āman <i>entero</i> . ¡Eh xmilá:k, tēh, i miki on!”
72	Sahkó:n xkito, tēh, ōyah. San ōwāhtiōtlak[tik], yō nē ontlakwatiw. Nē <i>huertero</i> kwalāni yā milá:, in kokonētl nō, nō xok kitlālia on tlākatl. Yawa ōki..., ōkí:pāxoh Koyohweh. Mm, tēh, yō <i>kiseguīrowa</i> tlakwa, <i>kiseguīrowa</i> tlakwa, <i>cada</i> tiōtlak. Wāhtlanēsi hkōn.
73	Tēh, lāman, nōsah, kitō, “Pero āman ní:hpias kampa yō in, kampa kochi”. Mm, yōkitak kipia <i>ipocito</i> Konējoh. Yōn, pa nikān, āman lā nikān ko..., xkipia kēn, kēnōn kitōs. “Piri āman nān kochi, pa kalakis. Mm, nō nitlālwawānas mās kēchiá: nonahtos.”
74	Mani yō tlā piten[tsin], piri yō weyak. Tlālwawāntinemi on, Āketspalwēweh. Mm tlā i kwahli ta kó:nyekotiw. Nē kampa itēnko pa, pa xkixitīnia. San nēyá: hkīn kampa i..., kētla itlākapan, pa kine kiwawāna. Lāman napa kalaki. Eh, sā kamakoyāhtok, “Ah <i>mero</i> nān

	kalahteko ōn Konējoh para nihkwās. ¡Āman kipia para n'kwās!”
75	Yō kwālistok kine, kēn kichīhtinemi ōn Āketspalwēweh. Eh tēh [ma]ni yō tlā, tlā <i>tonto</i> , ma kalaki sampa.
76	Kitō, lāman yō..., yōātlīto. Yō mpa nentok nē lāman itik iostōtsin kāmpa kochi. Tēh, <i>como</i> tlamachilisiōh kine nō, ōn Konējoh, kihlia, “¡Nokākaltsin, nokākaltsin! Mm. ¡Ah xnēxnānkilia nokākaltsin! Di ikwāk niwālaw, niman nēxnānkilia.” Yoún, kihlia, “¡Yōniwāhlah nokākaltsin! <i>’Ueno</i> , eh hkōn nēchihlia. Āman tēh, ye'atsin pa nemi yā, yō yā xnēxnānkilia. <i>Mejor</i> , yoún, xok h'neki tēh, xniá:s pa. Mm, tēh, āmanin ye'atsin iwān pa nemi nokaltsin. Oksē <i>lado</i> nikochis.”
77	Oksē <i>lado</i> yaw. Eh, kwalāni ōn, Āketspalin yō mpa kamachālotok itik ostōtsintli.
78	'Chíá: ōn nēyā <i>fuerte</i> kalaki sē tiōtlak ontlakwatiw. I kwahli sapa, sapa nōsah, sapa sehnek ōkí:chīw ikaltsin. Eh tēh, i kwahli tēh, yā jah, simi xok kalaki, tēl! Konējoh, nē konistok. Yoún, sapa ōkēhchīw in, kāmpa, yoún, ōkitak ōkoch. Nōsah ōtlawawān Āketspalin.
79	Kihlia, “Lāman, mm, āman nōsah, ōkalak. Āman, āman milá: niman h'nāwatilīs, niman nināwatis. Nināwatis. Mm, tlā yōk..., yōyekok.” Yō yā kitō niman kinānkilia ikaltsin.”
80	Mm, <i>bueno</i> . Yō ōn Konējoh hkīin, nōsah tsatsitiw. Mm, “¡Nokākaltsin!” Mm, yōā..., yōtlakwāto nē ōn, Ko..., Ākets..., yō in, Konējoh, kāmpa <i>huerta</i> . Āman i wāhlaw, yōwālātlitikīs de milá: kochis. Mm, kine, “¡Nokākaltsin!”
81	Tēh, āman ōtsatsik, kētla ōkinānkilih. Kihlia, “¡Ooooooh! ¡Je!”
82	“¿Ma in, kānōnōn? ¿Ā'inōnōn wāhnāwati? Niman nō nokaltsi..., nokākaltsin, yō xwel tlatowa yā yō tlāhli. Ah, deporsí:n pa nemi yekatsin. Tēh, xnikalakis. <i>Mejor sē lado</i> sapa i niaw.”
83	I kwahli, tēh, xkaman ōkikwakeh, yō ōn, Konējoh. Piri yō nekwanitiw kāmpa, kāmpa kita kochi. Yō nekwanitiw. Mm.
84	Tēh i kwahli, tēh, sahkó:n ō..., ōkí:chīw. Ōkichīw, tēl. Ōtlakwah. Ōme ōpanōk kwarēsmaħ lāman. I kwahli, sampa ōnokāw, tēh, Konējoh. Xok ya'ah ōkwāhpanōltih nānika.
85	Mm, sahkó:n. Sahkó:n, san pitelōntsīn. Xmās weyak. Kwākōn san yōtsin ōn.